

бачення стратегії подальшого розвитку, тому велику увагу приділяє питанням інформатизації бібліотечних процесів, зокрема розробці нових інформаційних ресурсів, продуктів, послуг та організації вільного доступу до них. В. Вергунов гідно репрезентує галузеву академічну історичну та бібліотечну науку на міжнародних зібраннях і у провідних фахових виданнях світу.

Завдячуючи його наполегливості та науковим здібностям, у 2012 р. бібліотека отримала статус національної. Колектив пов'язує сьогоднішні здобутки із потужною постацією та непересічною особистістю керівника, якому притаманне ґрунтовне і стратегічне мислення.

Віктор Анатолійович справедливий і вимогливий до себе та оточення; вмів передає молоді набуті знання й досвід і, що б не трапилося, не втрачає оптимізму. Його кредо — не задовольнятися набути, перебувати в постійному пошуку нового і цікавого, бути прикладом для інших. Учений переконаний, що успіх приносить лише самовіддана праця.

Велич його як Людини і Громадянина ще й у тому, що він намагається не лише зберегти наукову спадщину України, а й примножити, повертаючи світовому загалові не один десяток славетних імен співвітчизників.

В. Вергунов заснував новий напрям і власну школу в національному природознавстві — вивчення історії аграрної науки, освіти й техніки. Під його керівництвом із цих дисциплін захищено 52 дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних (37), сільськогосподарських (14) і біологічних (1) наук. Ювіляр — автор понад 1000 наукових, науково-популярних, монографічних видань, статей до енциклопедій, журналістських публікацій, бібліографічних покажчиків, співавтор низки підручників для вищих навчальних закладів.

Безмежно відданий улюбленій справі, Віктор Анатолійович поєднує прагнення до пошуку нових наукових тем і самовдосконалення, вміння робити глибокі теоретичні узагальнення з вирішенням прикладних проблем, жагучим бажанням передати учням таємниці науки, навчити їх бути корисними народами й країні.

Діяльність В. Вергунова відзначена урядовими та відомчими нагородами, багатьма почесними грамотами. Так, у поточному році Указом Президента України № 27/2015 від 22 січня 2015 року "Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня Соборності України" за значний особистий внесок у державне будівництво, соціально-економічний, науково-технічний, культурно-освітній розвиток Української держави, багаторічну сумлінну працю та високий професіоналізм науковця нагороджено орденом "За заслуги" II ступеня. Проте найвища нагорода для Віктора Анатолійовича — це повага як до людини і вченого, широке визнання професійних здобутків вітчизняною та зарубіжною науковими спільнотами. Сьогодні керівника ННСГБ заслужено називають Почесним Аграрієм та Істориком України!

Колектив Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН, вітаючи шановного Віктора Анатолійовича з днем народження, зичить і надалі невпинного руху вперед, успішного здійснення всіх планів і задумів. Нехай у Вашій родині й очолюваному колективі панують взаєморозуміння і злагода, душевний спокій і гарний настрій.

Колектив Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН

Надійшла до редакції 4 червня 2015 року

УДК 37.091.4(450)(092)

*Любов Дунасва,
молодший науковий співробітник
Державної науково-педагогічної
бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*

Пророк педагогіки (до 145-річчя від дня народження видатного італійського педагога Марії Монтессорі (1870—1952))

Висвітлено життєвий шлях, науково-педагогічну та освітню діяльність видатного італійського педагога М. Монтессорі. Розглянуто її наукові праці та статті, дослідження з історії вітчизняної і зарубіжної педагогіки. Матеріал побудовано на документах із фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Ключові слова: *М. Монтессорі, психолого-педагогічна система виховання, моральне виховання, педагог-гуманіст, "Будинок дитини", ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.*

Реформування сучасної дошкільної освіти є складовою загальної концепції розвитку українського суспільства, що відображено в державній програмі "Освіта (Україна XXI століття)", Законі України "Про дошкільну освіту", Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті [1]. Модернізація навчальної парадигми, масштабність та гострота соціальних, економічних, культурних проблем потребують піднесення пріоритету дошкільного виховання, розуміння, що ранні етапи життя людини є найвідповідальнішим періодом її соціального становлення.

Основними об'єктивними чинниками, що останніми десятиліттями зумовили інтенсивний розвиток концепції Марії Монтессорі — італійського педагога і лікаря, першої в Італії жінки-науковця — є відповідність її методики базовим положеннями моделі особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання, в основі якої лежить ідея, що кожна дитина з її можливостями, потребами, системою стосунків проходить індивідуальний шлях розвитку.

Спираючись на дослідження зарубіжних учених, педагогів, психологів, філософів Й. Гербарта, Ж.-Г. Ітара,

Дж. Локка, Й. Песталоцці, П. Пінеля, Ж.-Ж. Руссо, Е. Сегена, Ф. Фребеля, М. Монтессорі розробила цілісну педагогічну систему, провідними ідеями якої є вільне виховання та ранній розвиток дитини, і визначила умови її реалізації.

Інтерес до наукових ідей і практичного досвіду знаного науковця сприяв вивченню її методики. Отже, *мета* статті — висвітлити життєвий шлях, науково-педагогічну та освітню діяльність видатного італійського педагога М. Монтессорі; оприлюднити доробок вченої, наукові розвідки про неї з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського (далі — ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського).

Вагомою складовою зібрань зазначеної установи є праці відомих педагогів, письменників-просвітителів, культурно-освітніх діячів першої половини ХХ ст. Ці рідкісні та цінні видання, зокрема й доробок М. Монтессорі, є національним надбанням України та об'єктом усебічних досліджень вітчизняних науковців.

Марія Монтессорі народилася 31 серпня 1870 році в Італії, в маленькому провінційному місті Чиаравалле. Її батько — Алессандро Монтессорі — був високопоставленим державним чиновником, а мати походила з найстарішого італійського роду Стопані, в якому домінували вчені.

Коли Марії виповнилося 12 років, сім'я переїхала до Риму, аби донька здобула гарну освіту. Після закінчення школи дівчина вступила до Римського університету на факультет математики та природничих наук, але незабаром її інтереси змістилися в площину біології та медицини. Однак у ті часи, згідно із законами Італії, жінкам заборонялося отримувати фах лікаря. Наполеглива М. Монтессорі звернулася за допомогою до Папи Лева ХІІІ, завдяки втручання якого й вступила на медичний факультет [7]. У 26 років отримала диплом доктора терапії та хірургії й стала першою в Італії жінкою-лікарем. Спочатку практикувала, а незабаром працювала у психіатричній клініці при університеті. Вчена зацікавилася розумово відсталими дітьми та почала вивчати спеціальні методи лікування. Спостерігаючи за малюками з обмеженими можливостями, М. Монтессорі дійшла висновку, що вони потребують скоріше цілеспрямованого виховання, ніж лікування. Захист цієї ідеї на Туринському педагогічному з'їзді у 1898 році привернув увагу міністра народної освіти Італії Г. Бачеллі, і він запросив Марію прочитати курс лекцій римським учителям про виховання та навчання розумово відсталих дітей. Згодом було створено Ортофреничну школу для неповноцінних дітяків, якою Марія керувала впродовж двох років. Цей заклад вперше в Італії почав готувати вчителів для роботи з особливими вихованцями; саме в ньому й сформувався відомий "метод Монтессорі" [9].

Невдовзі педагог відвідала Лондон і Париж для вивчення найкращих методів роботи з розумово відсталими дітьми. Водночас Марія все більше переконувалася, що схеми, які з успіхом застосовували для виховання дітей з особливими потребами, ефективні й для розвитку решти малят.

За власною методикою М. Монтессорі навчала дітей читати і писати так, що на вступному іспиті до народної школи вони виявляли значно кращі результати, ніж однокласники з нормальних сімей. Це викликало справжню педагогічну сенсацію. Вона зазначала: "...діти з дому божевільних були на іспитах нарівні з дітьми нормальними тільки тому, що вони розвивалися іншим шляхом. А саме — навчання сприяло їх психічному розвитку, тоді як у нормальних дітей воно пригнічувало й перешкоджало йому" [10, с. 22].

Розробляючи власну педагогічну систему, М. Монтессорі спиралась на ідеї французьких психіатрів і педагогів Ж.-Г. Ітара та Е. Сегена, які теоретично обґрунтували і практично довели широкі можливості виховання дітей з особливими потребами за допомогою спеціальних вправ. У ідеї Е. Сегена про доцільність застосування у процесі виховання нормально розвинених дітей фізіологічного методу,

що ґрунтується на індивідуальному дослідженні, організації педагогічних прийомів з урахуванням фізіологічних і психологічних явищ, М. Монтессорі вбачала потенціал, реалізація якого реформувала б школу та навчання загалом.

Вона почала працювати зі здоровими дітьми, становище яких у школах було набагато гірше, ніж її вихованців. Потреба у найновіших наукових методиках спонукала її до вступу на філософський факультет університету, де Марія опановувала проблеми експериментальної психології, дидактику початкової школи, збирала антропологічні матеріали шляхом дослідження поведінки учнів і продовжувала вивчати Е. Сегена та Ж.-Г. Ітара, твори яких переклала італійською. Згодом М. Монтессорі зауважила: "Після вивчення методів, які використовувалися в Європі, я поширювала мій досвід, працюючи з дефективними дітьми в Римі й виховуючи їх протягом двох років. Я додержувалася книги Сегена й користувалася з дивних експериментів Ітара. Керуючись цими двома авторитетами, я підготувала різноманітний дидактичний матеріал" [10, с. 21].

Після багаторічних наукових пошуків М. Монтессорі замислилася над створенням індивідуалізованої системи, яка б давала педагогові змогу спостерігати за дитиною і вивчати її. Посередником між учителем і учнем, на її переконання, мав бути дидактичний матеріал, покликаний стимулювати власну діяльність малечі, допомагати самостійному вихованню, навчанню, розвитку. Зібравши, осмисливши й інтегрувавши компоненти багатьох педагогічних концепцій (Р. Перейри, Ж.-Г. Ітара, Е. Сегена, Ф. Фребеля та ін.), М. Монтессорі розробила цілісну систему, в якій брак, на перший погляд, теоретичної новизни й оригінальності, за багатьох безперечних переваг, був головною практичною силою.

У 1907 році М. Монтессорі трапилася нагода застосувати власну теорію та результати перших спостережень і дослідів. Генеральний директор Римської "Громади дешевих квартир", талановитий інженер Е. Таламо, наважившись на соціальний експеримент, запропонував їй створити в реконструйованих будинках новий тип дошкільного закладу — денний притулок для малюків. Перший "Будинок дитини" було відкрито 6 січня 1907 року, а другий — 7 квітня 1907 року в Сан-Лоренцо. 18 жовтня 1908 року стараннями Гуманітарної спілки аналогічний заклад започатковано у робітничому кварталі Мілана; потрібний дидактичний матеріал виробляв "Дім праці", підпорядкований Спілці. 4 листопада в Римі, в одній із житлових осель району Прагі-ді-Кастело, відкрито ще один "Будинок дитини" [9]. Цю школу М. Монтессорі використала як своєрідний експериментальний майданчик. Спеціальне середовище стимулювало природний розвиток дітей. Навчалися вони з 9 до 16 години, а заняття поєднували вільні ігри з молитвами, різноманітну пізнавальну діяльність — зі співами. Методика була зорієнтована на те, щоб привчити малечу до самостійності, сприяти різнобічному вдосконаленню, допомогти організувати діяльність, реалізувати природні здібності. Не визнаючи класно-урочної системи, М. Монтессорі змінила інтер'єр навчальних приміщень. Педагог зазначала: "Я гадаю, що мине небагато років, — і люди, відмовляючись вірити опису наукових парт, здивовано обмацуватимуть наші дивовижні лавки, які запобігають розвитку сколіозу у школярів" [9, с. 16]. Різновікові Монтессорі-групи об'єднували вихованців від трьох до семи років, кожен з яких працював наодинці або разом з іншими. Так малюки вчилися поводитися у товаристві різних людей, набували навичок соціальної поведінки. За таких умов у дітей виникав внутрішній інтерес до занять, що й було основною метою виховання. У розвитку дошкільнят особливу увагу приділяли сенсорній культурі. Для вдосконалення слуху, зору, дотику було розроблено систему дидактичних матеріалів, робота з яким мала відбуватись самостійно. Провідне гасло "Будинків дитини" — "Допоможи мені це зробити самому" —

свідчило саме про те, що педагог не вчив, а допомагав осягати навколишній світ. Якщо дитина розвивається нормально, зазначала М. Монтесорі, можна очікувати від неї спонтанного вивчення всього, що її оточує. А отже, малюки стають індивідуалістами у вищому розумінні цього слова, у них дозріває бажання бути гідними членами колективу [9]. Вчена слушно зауважувала: "Наші діти значно відрізняються від усіх інших вихованців звичайних шкіл: вони мають бадьорий вигляд істот, що почувають себе щасливими, що поводитися без усякої боязкості й знають, що вони роблять. Коли діти вибігають назустріч стороннім особам, сміливо розмовляють з ними серйозно, простягають рученята й широко вітаються, коли вони висловлюють подяку за відвідини не стільки словами, скільки виразом блискучих очей, тоді здається, що бачиш дорослих людей" [10, с. 155].

М. Монтесорі наголошувала, що під час вправ із дидактичним матеріалом важливі не власне знання, а внутрішні процеси психічного і фізичного розвитку. Самостійне виправлення помилок потребує зосередженої уваги, спостережливості, терпіння, волі.

Досвід дворічної роботи закладу М. Монтесорі виклала у книзі "Метод наукової педагогіки, придатний для дитячого виховання у Будинках дитини" (1909), де визначила та обгрунтувала власну систему дошкільного виховання. Кілька видань книги зберігаються у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (1913, 1915, 1920, 1921).

Система М. Монтесорі, за її власним зізнанням, була спробою систематизувати на емпіричному ґрунті певні загальні принципи експериментальної психології та різних течій педагогіки з дидактичним матеріалом колег-науковців. Всі правила і практичні засоби власної методики вчена перевірила на практиці й доповнила [9]. Професор Гарвардського університету Г. Гольмс у вступі до книги "Дом ребенка. Метод наукової педагогіки" (1913) зазначив: "Кожна людина зможе відчувати подих генія, який продукував наступні сторінки, і оцінити всю плідність роботи М. Монтесорі" [9, с. 26].

Основне правило альтернативної виховної системи — надати дитині свободу, щоб вона могла активно виявляти власну ініціативу, стимулювати малечу до самостійного навчання та розвитку. Педагог замінила механічну покору старої моделі повною свободою, у "Будинку дитини" було скасовано покарання і нагороди. На думку вченої, погана та система виховання, при якій потрібно заохочувати до навчання обіцянкою нагороди [9].

Три провідні положення становлять сутність педагогічної теорії М. Монтесорі: виховання має бути вільним, індивідуальним та спиратися на дані спостережень за поведінкою малечі. Саме на цих засадах і будувався навчальний процес у закладах, створених видатним педагогом. Техніка її методу впливає з природного фізіологічного і психологічного розвитку учня й спрямована на зміцнення фізичного здоров'я, виховання почуттів, розвиток мовлення. Ці завдання слід розв'язувати через створення сприятливих умов життя і використання спеціально розроблених дидактичних матеріалів, за допомогою яких вчителі у школі Монтесорі виховує дитину. Він повинен бути підготовленим передусім до ролі спостерігача, адже основа системи — вивчення кожного малюка. Педагог втручається в його діяльність тільки в разі потреби. "В моєму методі, — наголошувала М. Монтесорі, — вчителька мало викладає і багато спостерігає. Головне ж завдання — дати певний напрям психічній діяльності дитини та її фізичному розвитку" [9, с. 153].

Вчена досліджувала сутність дитини, а школа, на її думку, мала бути лабораторією, де вивчалася психічна діяльність малечі [9].

К. Янжул зазначала: "...власне, книга г-жі Монтесорі є цікавим твором, у ньому стільки нового, оригінального та

дійсно науково обгрунтованого, що кожна людина, яка стикається з раннім вихованням дітей, знайде в ній чимало корисних рекомендацій" [16, с. 57].

Зрештою, соціально-педагогічний експеримент мав великий заслужений успіх. Після виходу книги "Мій метод" (1909) в Європі розпочалися жваві дискусії. Новаторські педагогічні ідеї стрімко здобували прихильників серед вихователів та вчителів Іспанії, Голландії, Великої Британії, Швеції. З багатьма М. Монтесорі підтримувала професійні контакти, відвідуючи особисто і влаштовуючи демонстраційні заняття. У 1913 р., після її триумфальних лекцій, винахідник телефону О. Белл із дружиною започаткували у Вашингтоні Освітню Монтесорі-асоціацію, котрою опікувалася донька президента США В. Вільсона. Знану вчену запросили виступити у "Карнегі-холл", нагородили двома золотими медалями в галузі освіти на Панамській тихоокеанській виставці, в багатьох містах було створено дитячі заклади, які працювали за альтернативною системою. Її методика не знала державних, національних і релігійних кордонів. Серед друзів М. Монтесорі були австрійський психіатр, психолог З. Фрейд, американський філософ, психолог і педагог Дж. Дьюї, швейцарський філософ, психолог Ж. Паже, американський винахідник у сфері техніки Т. Едісон та ін.

Система М. Монтесорі була відомою також у Росії та Україні, де виходили друком її книги, а досвід висвітлювався в журналах. Ідеї педагога використовували Я. Корчак, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Б. Спок, Ш. Амонашвілі [12].

У 1910 році "Будинок дитини" відвідала донька Л. Толстого Т. Сухотіна. Вона побачила в Монтесорі-школі уособлення ідей батька, поділяла ці педагогічні погляди і замовляла окремі вправи у автора, активно використовуючи для занять із дітьми в Ясній Полянці [14].

Вперше в колишній царській Росії на прогресивну методикку звернули увагу на початку 1911 року, коли вийшов невеликий огляд доробку М. Монтесорі у збірнику "Нова система виховання маленьких дітей". Згодом у дореволюційній Росії побачили світ науково-методичні праці вченої. Особливого значення популяризації її творчого доробку надавали видання "Дошкольное воспитание", "Вестник воспитания", "Журнал Министерства народного просвещения" та ін. [13].

Найвідданішою прихильницею наукового методу М. Монтесорі була Ю. Фаусек, яка 13 жовтня 1913 року організувала в Росії дитячий садок, що працював за новітньою системою. В 1914 році Російське міністерство народної освіти відрядило в "Будинок дитини" групу громадських діячів дошкільного виховання, серед яких була Ю. Фаусек [13]. У Римі вона слухала лекції знаного педагога. Пізніше вийшло друком кілька ґрунтовних праць, в яких послідовниця новаторського методу запропонувала цікаві варіанти використання, розвитку та адаптації вправ, особливо в галузі освоєння рідної мови, шкільних навичок. Ю. Фаусек також розробила посібники для роботи за системою Монтесорі, серед яких "Детский сад Монтесорі (Опыты и наблюдения в течение семилетней работы в детских садах по системе Монтесорі)", "Метод Монтесорі в России", "Развитие интеллекта у маленьких детей (по Монтесорі)", "Обучение счету по системе Монтесорі" та ін.

Чимало прихильників здобула педагогічна система М. Монтесорі й серед вітчизняних спеціалістів, які започаткували суспільне дошкільне виховання в Україні. Найактивнішими й найпослідовнішими серед них були О. Дорошенко, Н. Лубенець, С. Русова. Новітні принципи пропагував журнал "Дошкольное воспитание", що виходив друком у Києві. Власну зацікавленість прогресивною методикою, приміром, Н. Лубенець визначала здебільшого як теоретичну. У ґрунтовній праці "Фребель і Монтесорі" вона намага-

лася з'ясувати, в чому оригінальність та самобутність ідей двох знаних педагогів, які були представниками різних епох. У 1914 році статтю оприлюднено в журналі "Дошкольное воспитание" (№ 7—9), а 1915-го вона вийшла окремим виданням. Н. Лубенець зазначала, що "праці Монтессорі становлять еру в історії дошкільного виховання і доводять, що це — найважливіше і найшляхетніше завдання, яке потребує інтелігентності та великої душі" [5, с. 72]. С. Русова, авторка першої концепції національного дитячого садка в Україні, майже в кожному розділі книги "Дошкільне виховання" (1918) апелювала до авторитету італійської колеги, поділяла її погляди на педагога як на уважного спостерігача і вдумливого дослідника дитячої душі.

Упродовж 20—30-х років ХХ сторіччя багато навчально-виховних установ України широко застосовували елементи системи М. Монтессорі, однак згодом через уніфікацію освітніх закладів, програм і методів роботи з дітьми, а також гостру критику за невідповідність комуністичній ідеології теорію було заборонено.

В українському шкільництві інтерес до освітніх альтернатив відродився на початку 90-х рр. ХХ ст. Випуск різноманітної профільної літератури, проведення міжнародних конференцій привернули увагу до маловідомих імен та педагогічних систем, зокрема й М. Монтессорі. Нині в окремих дошкільних закладах України, Росії та Білорусії, принципи Монтессорі-педагогіки інтегровано із традиційними вітчизняними виховними та освітніми програмами.

Як противник насильства й тоталітаризму і глибоко релігійна людина М. Монтессорі була змушена виїхати з Італії після встановлення фашистської диктатури. Перебуваючи в Індії під час Другої світової війни, вона вивчала східну мудрість, заснувала Індійський Монтессорі-рух, який швидко набув великої популярності. Він і дотепер має багато прихильників.

Повернувшись після війни до Європи, педагог читала лекції на започаткованих у 1913 році в Італії міжнародних навчальних курсах. З часом їх було організовано в Іспанії, Бельгії, Голландії, Великій Британії, на Цейлоні.

В одній з останніх праць "Всотуючий розум" (1949) М. Монтессорі окреслила напрям, що торкався проблем розвитку дітей протягом перших трьох років життя, оскільки саме в цьому періоді вбачала значний потенціал для формування майбутньої особистості.

Роботи М. Монтессорі перекладено майже всіма мовами світу. Найвідоміші з них: "Метод наукової педагогіки" (1909), "Педагогічна антропологія" (1913), "Самовиховання та самонавчання у початковій школі" (1922), "Виховання для нового світу" (1946), "Розвиток потенційних можливостей людини" (1948), "Формування людини" (1950).

У фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського зберігається праця М. Монтессорі "Арифметика в детском саду" (1922), що містить дидактичні матеріали з математики, особливості роботи з якими висвітила Ю. Фаусек [8]. На сторінках "Учительской газеты" (1992) вперше було надруковано (у російському перекладі) статтю італійського педагога-новатора "О принципах моей школы", написану в Індії (1942) [11].

М. Монтессорі тричі була номінована на присудження Нобелівської премії миру (1949, 1950, 1951), що свідчило про всесвітнє визнання вченої; в 1949 році на знак пошани до її внеску у французьку освіту була нагороджена орденом Почесного Легіону.

Життя М. Монтессорі обірвалося в 1952 р. у Голландії, однак її ідеї популярні й нині. У світі існують десятки тисяч закладів альтернативної освіти (дитячих садків, початкових шкіл, гімназій, ліцеїв), у деяких університетах та інститутах є відділення, які готують Монтессорі-вчителів. У США, Голландії налагоджено випуск дидактичного матеріалу педагога. З 1929 року діє Міжнародна асоціація Монтессорі ("Association Montessori International — АМІ"), президентом якої до 1952 року була фундаторка методики. У 1993 році

створено Міждержавну альтернативну Монтессорі-асоціацію (МАМА), що об'єднала учених, педагогів-практиків України, Росії, Білорусі, Казахстану. Масове впровадження цієї педагогічної концепції підтверджують слова Ю. Фаусек, яка у 1924 році зазначала: "Настане час, коли школи Монтессорі вкриють мережею всю Європу... Немає більш інтернаціонального методу виховання дітей, ніж метод Монтессорі. Найрізніші діти найрізніших країн у виявах свого інтелектуального розвитку є дітьми однієї нації — дітьми мислячого людства" [15, с. 82].

Безперечно, сучасною є теза М. Монтессорі щодо визнання дитини центром навчально-виховного процесу. Найкращим доказом актуальності концепції видатного італійського педагога є її слова на Міжнародному Монтессорі-конгресі у 1951 році: "Ви виявите до мене найвищу повагу і засвідчите найглибшу вдячність, якщо перенесете увагу з мене у напрямі, на який я вказую Вам — на дитину" [2, с. 93].

Список використаної літератури

1. *Державна національна програма "Освіта (Україна ХХІ століття)".* — Київ, 1994. — 61 с.
2. *Дичківська І. М. Марія Монтессорі: теорія і технологія / І. М. Дичківська, Т. І. Поніманська.* — Київ, 2006. — 303 с.
3. *Ів В. Марія Монтессорі, її предшественники і критики / В. Ів // Вестник воспитания.* — 1915. — № 4. — С. 103—133; № 5. — С. 96—138.
4. *Литвин Л. Н. "Наша" или "не наша" Марія Монтессорі? / Л. Н. Литвин // Сов. педагогика.* — 1991. — № 8. — С. 96—103.
5. *Лубенець Н. Фребель и Монтессорі / Н. Лубенець* — Київ : Тип. Т-ва И. Н. Кушнерев и Ко, 1915. — 137 с.
6. *Марія Монтессорі // Дайджест педагогічних ідей та технологій "Школа-парк".* — 2002. — № 1. — С. 152—154.
7. *Марія Монтессорі і її метод / Пер. с англ. // Свободное воспитание.* — 1911—1912. — № 10. — С. 55—64.
8. *Монтессорі М. Арифметика в детском саду / М. Монтессорі / Пер. с ит. Ю. И. Фаусек.* — Петроград : Начатки знаний, 1922. — 48 с.
9. *Монтессорі М. Дом ребенка. Метод научной педагогики / М. Монтессорі / Пер. с ит. С. Г. Займовского, доп. по англ. і амер. изд. / Введ. проф. Гарвардского ун-та Генри Гольмса.* — Москва : Задруга, 1913. — 339 с.
10. *Монтессорі М. Метод наукової педагогіки та практика його в "Домах для дитини" / М. Монтессорі / Пер. з іт. В. Щербатенко.* — Київ : Держ. вид-во, 1921. — 154 с.
11. *Монтессорі М. О принципах моей школы / М. Монтессорі // Учительская газета.* — 1992. — № 29 (4 августа). — С. 4.
12. *Стрюк К. Система Марії Монтессорі — нове чи старе? / К. Стрюк // Дошкільне виховання.* — 1996. — № 3. — С. 10—11.
13. *Супрун М. О. Корекційне навчання учнів допоміжних закладів: витоки, становлення та розвиток (друга половина ХІХ — перша половина ХХ ст.): монографія / М. О. Супрун.* — Київ : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2005. — 328 с.
14. *Сухотина Т. Л. Марія Монтессорі і свободное воспитание / Т. Л. Сухотина // Свободное воспитание.* — 1912—1913. — № 7. — С. 1—28.
15. *Фаусек Ю. И. Метод Монтессорі в России / Ю. И. Фаусек* — Петроград : Изд-во "ВРЕМЯ", 1924. — 83 с.
16. *Янжул Е. Н. Итальянский детский сад по системе г-жи Монтессорі / Е. Н. Янжул // Вестник воспитания.* — 1912. — № 1. — С. 53—99.

В статье освещены жизненный и творческий путь, научно-педагогическая деятельность выдающегося итальянского педагога М. Монтессорі. Рассмотрены ее научные труды и статьи, исследования по истории отечественной и зарубежной педагогики. Материал построен на документах из фонда ГНПБ Украины им. В. А. Сухомлинского.

The article highlights the life and career, research and teaching activities of the famous Italian educator Maria Montessori. Also are considered scientific paper and research the history of the study of domestic and foreign pedagogy. Material was built on the documents from the fund of V. Sukhomlynsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine.

Надійшла до редакції 21 травня 2015 року